

Димитриос РУМПОС

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий”, България

КУЛТУРНИТЕ ИНСТИТУЦИИ – ПОСРЕДНИК МЕЖДУ АУДИТОРИЯТА И КУЛТУРНОТО БОГАТСТВО

Dimitrios ROUMPOS

“St. Cyril and St. Methodius” University of Veliko Tarnovo, Bulgaria

CULTURE INSTITUTIONS – A MEDIUM OF COMMUNICATION BETWEEN THE AUDIENCE AND THE WEALTH OF CULTURE ARTEFACTS

In the environment of complex contemporary social and economic structures, direct exchange of cultural properties is not always possible. It needs the intermediation of a third party, usually an institution that encourages and supports art and carries out the communication between the audience and the wealth of culture artefacts.

This research paper focuses especially on the international cultural organizations which have laid the foundations of international cooperation in culture. It also draws attention to culture institutes as structures, funded by the government (autonomous or semi-autonomous), that carry out activities related to language training and literature, activities for the popularization of reading or organize cultural events in bigger towns e.g. exhibitions, theatrical performances, cinema nights, etc.

Keywords: cultural institution, communication, audience, cultural values, culture institutes, cultural event.

Развитието на телекомуникациите поставя народите и културите в ситуация на постоянен контакт. Общуването е основната действаща сила на културата, лостът, който задвижва творчеството, предаването и възпроизводството на културната дейност, а културните прояви представляват привилегирани полета за упражняване, производство и поощряване на общуването. Същност общуването е едновременно цел и средство на всяка културна дейност.

При съвременните сложни социални и икономически структури не винаги е осъществима пряка обмяна на културните ценности, а се изисква посредничеството на един трети участник, обикновено една институция, която окуражава и подкрепя изкуството и осъществява общуването между аудитория и културно богатство. В най-общия случай, понятието „институция” се дефинира като „обществено значима организация или орган, установен чрез закон или по силата на традиция” (Oxford English Dictionary 2002: 430), а като културна институция се определя „обществена организация, чиято дейност е свързана с културни проявления, по силата на традиция и облечена в законова рамка, спомага за

развитието на местните култури, подпомага диалога вътре в културните общности и стимулира развитието на сътрудничество с други култури за постигане на социално приобщаване, разбирателство и уважение към другия” (Rigaud 1996: 20). Тези институции, някои от които със стопанска цел, а други – с нестопанска, са производителите и разпространителите на „прояви”, т.е. културна дейност и продукти. Институциите от първата група имат за основна цел печалбата, а вторите, без да я изключват, я предоставят в служба на своята политическа и обществена мисия. Така всяка културна дейност, освен културния елемент, съдейства за общуването и пазара. Културната институция с нестопанска цел „трябва да свърже творчеството с подходящата аудитория.... Да сближи съответния брой хора с подходяща форма на общуване до творческата дейност” (Hill 2003: 2), без да позволи пазарните условия да окажат влияние на творческата дейност.

В статията специално внимание заемат международните културни организации, положили основите на международното сътрудничество в областта на културата, както и културните институти, и по-точно спецификата на услугите, които предлагат и посредничеството им в общуването между аудитория и културно богатство. Статията се основава на преглед на документи на институциите, изследвания и инициативи, свързани с интеркултурната комуникация в обединена Европа.

В международната културна система важен двигател са големите международни организации, появили се в резултат от сътрудничество на много държави, като Организацията за образование, наука и култура на ООН (UNESCO), Европейския съюз и Съвета на Европа (Conseil de l' Europe), както и неправителствените организации – Европейската културна фондация (European Cultural Foundation), Европейския културен център (Centre European de la Culture), Европейския делфийски център (European Cultural Centre of Delfi) и други. Културата е област, в която различията между държавите са особено видими – не само културите в антропологически смисъл са различни, но и управлението на този сектор е специфично за всяка страна и основано на национални културни стилове. В този смисъл международните организации безспорно заемат значимо място в интеркултурната комуникация с поетите инициативи и приетите от тях ключови документи.

ЮНЕСКО е официалната културна институция на ООН със седалище в Париж, основана през 1945 г. Дейността ѝ е насочена в две основни насоки:

– опазване и използване на световното културно и природно наследство от Списъка на световното културно наследство¹, който включва паметници със световно значение;

¹ В списъка на ЮНЕСКО са общо 936 обекта, от които 725 културни – по данни към 2011г. За повече информация, вж. <http://www.unesco.org>

– популяризиране на нематериалното наследство, с цел насърчаване на творчеството, развитие на мрежа за общуване, участие на младежите в културната дейност и образованието, защита на интелектуалната собствеността, литературата и превода (Αθανασοπούλου 2002: 156).

Според устава на организацията всяка държава членка разполага с национални комисии, които се занимават с образование, наука и култура. Те са създадени за осъществяването на връзка между организацията и институциите на държавите членки. Също ЮНЕСКО разполага с над 60 клона по целия свят и специализирани международни съвети с представителства във всяка страна, като Международния съвет на музеите, Международния съвет по музика, Международния съвет за паметниците на културата и забележителните места и други.

През 2001 г. ЮНЕСКО приема Всеобща декларация за културното многообразие (Universal Declaration on Cultural Diversity)², а четири години по-късно – Конвенцията за защита и популяризиране на разнообразието при културното изразяване (Convention on the Protection of the Diversity of Cultural Expressions)³. Целта на двата ключови документи е да подчертае суверенното право на всяка държава да провежда културна политика в подкрепа на собствената си културна идентичност. Културното многообразие е възплътено в уникалността и плурализма на групите и обществата по света. Многообразието е предпоставка за промени, иновации, творчество.

Европейският съюз и Съветът на Европа са организации с политическа и главно икономическа ориентация, а културата е само част от дейността им. Културните им програми се основават на следните общи принципи:

– културна демокрация, според която всички европейски граждани трябва да имат достъп и да участват в културата;

– опазване на общото европейско наследство, което формира единна система от общи ценности;

– сътрудничество между културните институции на различни държави и насърчаване на мобилността сред културните дейци;

– обща европейска идентичност, която се основава на културното многообразие, характерно за европейската култура (Αθανασοπούλου 2002: 141).

Съветът на Европа е създаден като политическа организация, но след 2004 г. неговата политическа роля отслабва поради разширяването на НАТО и ЕС. Той е първата транснационална европейска организация, която си поставя за цел културното сътрудничество на членовете си, а с Европейската културна конвенция от 1954 г. се полагат основите на тази политика. Сред разнообразните прояви заслужава внимание програмата за оценяване на културната политика на държавите членки, която цели формирането на общи критерии за преценка

² <http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001271/127160m.pdf>

³ <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001429/142919e.pdf>

на държавните културни фактори в Европа (Αθανασοπούλου 2002: 148). Отговорен орган за културните въпроси и образованието в организацията е Съветът за културно сътрудничество, а след 2001 г. – четирите управителни комитета, които го замениха.

През 1992 г. с Договора от Маастрихт (Maastricht Treaty), културата става част от компетенциите на Европейската общност. С член 151 от Договора се създава правната основа за културната политика на ЕС. Съгласно него общностното действие трябва да е насочено към насърчаване на сътрудничеството между държавите членки, подкрепа и допълващи действия в областта на културното наследство, некомерсиалните културни обмени и художественото и литературното творчество, включително и аудиовизуалния сектор. Практическо измерение на тези политически решения е създаването през 90-те години на 20 век програми, валидни за целия съюз.

Първата голяма програма за култура 1992 – 2000 г. е за 0,03% от бюджета на съюза и покрива само 15% от нуждите (Τζουμάκα 2005: 156). В периода 1996 – 1999 г. работят няколко мащабни програми и инициативи: КАЛЕЙДОСКОП (KALEIDOSCOPE) – за окуражаване създаването на произведения на изкуството и културата и за общоевропейско сътрудничество; РАФАЕЛ (RAFAEL) – подкрепа за политиката на правителствата на страните членки за опазване на културното наследство от общоевропейско значение; АРИАНА (ARIANA) – за стимулиране на преводаческата работа и четенето на книги.⁴ Втората програмна рамка „Култура 2000“ (Frame Programme Culture 2000) (2000 – 2004), с бюджет 167 000 000 евро, се опитва да ревизира опита на първата, да покрие всички културни равнища и поощри сътрудничеството. Програмата обединява тематично предхождащите я европейски програми КАЛЕЙДОСКОП, АРИАНА, РАФАЕЛ. Следващата програма „Култура“ (CULTURE Programme) (2007 – 2013) е насочена към развитие на транснационалното културно сътрудничество между културните дейци в страните от вече разширения Европейски съюз. Тя се развива в три направления: окуражаване на движението на творци, художествени и културни продукти отвъд националните граници, подкрепа на транснационалната мобилност на професионалистите в културния сектор, насърчаване на интеркултурния диалог на база равнопоставеност на културите.

За периода 2014 – 2020 г., ЕС даде ход на нова програма „Творческа Европа“ (Creative Europe), която ще подкрепи европейското кино, културните и творческите сектори, като им дава възможност да увеличат приноса си за създаване на работни места и растеж. Като основа за разработването на програмата се приема „двойствения характер на културата и културните дейности“. От една страна се взема под внимание същинската и художествената стойност

⁴ За повече информация, вж. http://ec.europa.eu/culture/our-programmes-and-actions/doc419_en.htm.

на културата, а от друга – икономическата стойност на тези сектори, както и техният принос към творчеството, социалното приобщаване в по-широк план за обществото. Очаква се програмата с бюджет в размер 1,46 милиарда евро през следващите седем години да осигури тласък на културния и творческия сектор.⁵

Не трябва да се подценяват редица символични прояви на ЕС, като „Европейска столица на културата“ (European Capital of Culture)⁶, „Политиката за езиково многообразие“ (Language Diversity Policy)⁷, „Европейска година на межкултурния диалог 2008“ (European Year of Intercultural Dialogue 2008)⁸, европейските награди в различни области на културната дейност – литература, музика и архитектура.

Единната европейска културна политика, съхранението и подпомагането на културното многообразие на отделните държави членки е приоритет в същата степен, както и безспорно възприетото като общо културно наследство на Европа. Факт е постепенният растеж на културните дейности от 1992 г., но интересът на съюза към културата и финансирането ѝ са недостатъчни.

Наред с големите международни организации съществуват и редица автономни структури с функции в областта на културата. Значимо е присъствието на културните центрове на европейските държави по целия свят. Моделът културен институт като организация за подкрепа на външната културна политика, се използва с успех и се развива в годините между двете световни войни, както от Франция, така и от Великобритания. И двете страни са с традиция в международните културни връзки и характерното е отсъствието на пряка намеса на правителствата в дейността им. Франция основава първия културен институт във Флоренция, като филиал на университета в Гренобъл. По-късно моделът се използва и от други страни, и до днес остава важен елемент в международните културни отношения.

Общуването е в основата на дейността на всяка културна институция и за неговата успешна реализация е необходимо обществено представяне, достъп

⁵ <http://www.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?reference=2012/0199%28COD%29&l=en#tab-0>

⁶ Програмата ежегодно избира градове с богато културно наследство, които може и да не са от страни на ЕС. Целта е да бъде фокусирано вниманието на европейците в продължение на една година върху отличените градове, а те от своя страна отделят особено внимание на развитието на културните и творческите индустрии. Атина е първата столица-домакин и Европейска столица на културата през 1985г.

⁷ Основна цел е стремежът към разширяване на познанията и използването на всички официални езици от ЕС, към подобряване на качеството на езиковото преподаване и изграждане на среда, благоприятна за многоезичието. Езиковото многообразие е средство за постигане на по-добро межкултурно разбирателство.

⁸ Инициатива, приета през 2005 г. за провеждането на международни дискусии свързани с интеркултурния диалог между страните членки на ЕС. В тях вземат участие най-широк кръг хора от различни обществени и социални прослойки.

и провокиране на интерес. Културните институти функционират по-резултатно, когато са автономни, тъй като само при такива условия имат възможност да развият мрежа от поддръжници, които са важен фактор в общуването. Институтите като структури, финансирани от държавата, (автономни или полуавтономни) извършват дейност в областите езиково обучение и литература, популяризиране на четенето чрез библиотеките. Основно средство за общуване на институтите с аудиторията са различните културни прояви в големите градове – изложби, театрални представления и други, без да се изчерпва дейността им с тях. Те общуват с вътрешния интериор на помещенията, които използват за своята дейност, с поведението на своите служители, с лекциите и конференциите, провеждани в техните зали, с печатните издания и рекламните материали, с интерактивната технология и т.н. Обслужването в сферата на културата е опит, вид общуване, в които участват освен основният художествен продукт (експонатите, постановките и др.) и един сбор от видими и невидими елементи (Hill 2003: 120).

Културните услуги, които предлагат културните институции, се отличават със следните особености:

1. Имат нематериален характер:

Основен принцип на културната институция е културната проява, а не друг конкретен предмет. Тя укрепва и се разширява, когато придобие по някакъв начин конкретни характеристики. Това се постига с придружаващите продукти на проявата: програми, афиши, книги, дискове и други, които свързват духовната ценност с материалната.

2. Продуктът и потреблението са неразделни части.

В процеса на предлагане на проявата участват както доставчикът, така и получателят, и тя се приема в процеса на производство. По тази причина институцията трябва да се стреми да въвлече максимално аудиторията в процеса на културната процедура (Hill 2003: 115).

3. Променливостта.

Една културна проява почти никога не се представя по един и същ начин, тя е единствена и уникална. Две представления на една постановка или две посещения на една изложба от същия човек, никога не са еднакви. Участниците в постановката или експонатите на една изложба, служителите от институцията, обстановката, другите посетители/зрителите, тяхното възприятие и др. съставят уникалността и неповторимостта на културната проява (Hill 2003: 116).

4. Прякото отхвърляне.

В резултат на неразделните „продукт“ и „потребление“ е отхвърлянето на културната проява, която не може да се съхрани и представи в подходящия момент. Непродадените билети за една постановка са загуба, тъй като институцията е заплатила постановката (Hill 2003: 117). Всяка институция трябва да е наясно със същността на предлагания културен продукт, за да може да го представи правилно и резултатно.

Днес най-големият проблем, пред който са изправени културните институти, е финансирането им. Разбира се, разполагат със собствени доходи от различни услуги, които предлагат, продукти и спонсорство, само че тези средства покриват част от разходите, затова дейността им зависи до голяма степен от държавните субсидии. Правителствата, поради възможен четири годишен мандат, изискват пряка възвращаемост на инвестициите си, затова се отнасят предпазливо при финансиране на културна дейност. Оценката за дейността на тези културни институции, освен че спомага за подобряване на работата им, дава силни аргументи на правителствата за направената правилна инвестиция (Mitshell 1986: 110). Създаването на система от източници за извънбюджетно финансиране на изкуствата и културата и осъвременяването на начина на управлението и дейността на държавните културни институции чрез стимулиране на диалога с неправителствения сектор в областта на културата, до известна степен ще помогнат за разрешаването на проблема.

Не на последно място трябва да отбележим и стремителното разпространение на интернет в културното пространство. Разработването и периодичното актуализиране на културния интернет портал и уеб-страници на културните институти представят по интересен начин информацията, дават възможност да се предлагат услуги онлайн, както и възможност за изразяване на мнения по въпроси, свързани с дейността на съответния институт. Отделни културни продукти и услуги са често трудно разбираеми за широката аудитория. За разясняването им могат да помогнат достъпните интерактивни форми (например, виртуални посещения на изложби с подробни разяснения). При провеждането на образователни семинари и конференции са особено ценни видеоматериалите и презентациите (базирани върху компютърни програми). Въпреки възраженията и скептицизма на доста учени, новите технологии и интернет предоставят нови средства на изразяване и форми на общуване. Прокарват нови форми на изкуство и на творчество, нови начини на производство, разпределение и приемане на творческите блага и при определени условия могат да доведат до коренно реформиране на културното общуване и евентуално на културното пространство като цяло. Новите технологии сигнализират за „прехода от господството на преподавателя към приемника“ (Мак Ковéйл 2001: 259).

Амбицията на културните институции е да демократизира културата, да гарантира правото на обществен достъп до разнообразни форми на културата на всеки гражданин, да има образование в областта на изкуството. Един начин за изграждане, развитие, възпитаване на аудитории и стимулиране на потреблението на културни продукти е образованието на децата в училище, заедно със семейната среда. Културното образование трябва да се разглежда като ключова активност в културната сфера. Да се формират изискванията и очакванията на аудиторията означава да се дадат на хората умения и познания, с които могат да оценят изкуството и така да пожелаят да се върнат към него.

Повечето културни институции се влияят от политически, икономически и търговски натиск и от собствената си аудитория. Макар и вече осъзнато, че

европейското обединяване предполага обща културна идентичност, установяването ѝ среща съпротивление от страна на държавите, които се опитват да запазят културната си идентичност и държат културата и отбраната да останат в обсега на националния суверенитет. При такива условия се налага рационално управление на общуването, което е определящ фактор и движеща сила за цялостната дейност. Разнообразието от цели, стоящи пред културните институции, и невъзможността да бъде измерена действителната възвращаемост, допълнително усложняват стратегията на общуване. По тази причина съответните институции трябва да изследват внимателно всички фактори, които влияят на обществото, да се стремят към възможно най-доброто, използвайки всички налични средства, и да се справят с голямото предизвикателство, което поставят новите технологии и интернет. Киберпространството и мрежовите виртуални реалности създават възможности за непосредствено влияние върху аудиторията и изграждане на имидж.

ΛΙΤΕΡΑΤΥΡΑ / BIBLIOGRAPHY

Αθανασοπούλου 2002: Αθανασοπούλου, Α. Σύντομη επισκόπηση των δομών πολιτισμού στην Ευρώπη. // *Πολιτιστικό πλαίσιο*. Αθανασοπούλου, Α., κ. συν. Πάτρα: ΕΑΠ. [Atanasopoulou 2002: Atanasopoulou, A. Sintomi episkopisi ton domon politismou stin evropi. // *Politistiko plesio*. Atanasopoulou, A. k. sin. Patra: EAP].

Κουέλ κ.ά. 2001: Κουέλ, Μ., Βίνταλ, Σ. *Σύγχρονα μοντέλα επικοινωνίας για τη μελέτη της μαζικής επικοινωνίας*. Αθήνα: Καστανιώτης. [Koueil & 2001: Mac Koueil, Vidal, S. *Sighrona montela epikinonias gia ti meleti tis mazikis epikinonias*. Athina: Kastaniotis].

Τζουμάκα 2005: Τζουμάκα Ε. *Πολιτιστική διπλωματία: Διεθνή δεδομένα και ελληνικές προοπτικές*. Αθήνα: Ι. Σιδέρης. [Tzoumaka 2005: Tzoumaka, E. *Politistiki Diplomatia: Diethni dedomena kai ellinikes prooptikes*. Athina: I. Sideris].

Hill 2003: Hill, E. *Creative Arts Marketing*. Oxford: Elsevier Butterworth-Heinemann.

Mitchell 1986: Mitchell, M., J. *International Cultural Relations*. London: Allen & Unwin.

Oxford 2002: *Oxford English Dictionary*. New York: Oxford University Press.

Rigaud 1996: Rigaud, J. *Pour une refondation de la politique culturelle*. Rapport au ministre de la Culture. UNESCO.

ΙΝΤΕΡΝΕΤ-ΙΖΤΟΧΝΙΣΤΕΣ

11-03-2015 <<http://www.unesco.org>>
11-03-2015 <<http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001271/127160m.pdf>>
18-03-2015 <<http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001429/142919e.pdf>>
08-04-2015 <<http://www.coe.int>>
15-04-2015 <<http://eurotreaties.com/maastrichtec.pdf>>
15-04-2015 <http://ec.europa.eu/culture/our-programmes-and-actions/doc419_en.htm>
22-04-2015 <http://www.europa.eu.int/comm/culture/index_en.html>
22-04-2015 <<http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/129016.htm>>
12-05-2015 <<http://www.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?reference=2012/0199%28COD%29&l=en#tab-0>>